

Αιτωλίας και Ακαρνανίας Δαμασκηνός: Η ποιμαντική διάσταση του Τριωδίου

/ [Γνώμες](#)

Η ποιμαντική διάσταση του [Τριωδίου](#)

Του [Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Δαμασκηνού](#)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Το σύνολο της πνευματικής, όσο και της ποιμαντικής σοφίας της Εκκλησίας μας, βρίσκεται αποτυπωμένο στον λειτουργικό της κύκλο. Μέσα σε αυτόν, η Εκκλησία, σαν φιλόστοργη μητέρα, κρατώντας το χέρι του κάθε πνευματικού παιδιού της, το οδηγεί βήμα-βήμα στην κορύφωση της ορθόδοξης λατρείας και στον τελικό προορισμό του κάθε πνευματικού αγωνιστή, που δεν είναι άλλος από το κενό και φωτογόνο μνημείο της Ανάστασης του Κυρίου μας. Η Ανάσταση αποτελεί τη

μεγάλη στιγμή της πίστεώς μας, το κέντρο της εν Χριστώ ζωής μας, την πηγή της ελπίδας μας, την πύλη εισόδου μας στην αιωνιότητα. Όποιος ενώνεται με το αναστάσιμο Θείο Σώμα, μετέχει της αφθαρσίας και της νίκης του Χριστού μας επί του θανάτου και καθίσταται συγκληρονόμος της επουράνιας Βασιλείας της ζωής και του φωτός.

Ο δρόμος προς την ένωση με τον Σωτήρα Χριστό —με άλλα λόγια, ο δρόμος προς τη θέωση— ομοιάζει όντως με άθλημα. Όπως ο αθλητής έχει σταθερά προσηλωμένο τον νου και την καρδιά του στη νίκη, ενώ παράλληλα ασκείται αδιάλειπτα στις δεξιότητες που απαιτούνται, έτσι και ο πνευματικός αγωνιστής: κρατώντας το βλέμμα του στραμμένο στον μεγάλο στόχο της αιωνιότητας, ασκείται στην αναγνώριση, την αντιμετώπιση και, τελικά, την υπέρβαση όλων εκείνων των εμποδίων που δυσχεραίνουν την πορεία του και τον απειλούν με αποπροσανατολισμό. Τα εμπόδια αυτά είναι τα πάθη, τα οποία γεννώνται από τη συμπλοκή των δαιμονικών προσβολών και της ανθρώπινης προαίρεσης. Το γεγονός αυτό αυξάνει κατακόρυφα τον βαθμό δυσκολίας στην αντιμετώπισή τους. Ο μεν «πονηρός», ως πνευματική οντότητα με σκοτεινή εμπειρία στην παγίδευση και την αλλοίωση του ανθρώπου, πιέζει ακατάπαυστα και συστηματικά· ο δε άνθρωπος, με αμαυρωμένο το **«κατ' εικόνα»** εξαιτίας της πτώσης, βιώνει έναν διαρκή εσωτερικό διχασμό ανάμεσα στο καλό και το κακό. Υποφέρει έτσι από την ελλιπή γνώση όχι μόνο του θελήματος του Θεού, αλλά και της ίδιας του της ουσίας. Αυτήν ακριβώς την κατάσταση αποτυπώνει και ο Απόστολος Παύλος, επιβεβαιώνοντας πως ακόμη και οι Άγιοι της Εκκλησίας μας υπόκεινται μέχρι την τελευταία τους αναπνοή σε πειρασμούς και πνευματικούς κινδύνους:

«Βλέπω όμως να κυριαρχεί άλλος νόμος και άλλη δύναμη στά μέλη μου, ο νόμος και η δύναμη τῆς ἁμαρτίας. Κι αὐτός ὁ νόμος ἐναντιώνεται σέ ὅσα ὁ νοῦς μου καί ἡ συνείδησή μου ἀναγνωρίζουν ὡς νόμο σωστό, καί μέ κάνει δοῦλο αἰχμάλωτο στό νόμο τῆς ἁμαρτίας, πού κυριαρχεῖ στά μέλη μου. Πόσο δυστυχισμένος καί ἀξιολύπητος ἄνθρωπος εἶμαι ἐγώ! Ποιος θα με ἐλευθερώσει ἀπό το σῶμα μου πού εἶναι κυριευμένο ἀπό τὴν ἁμαρτία, το ὁποῖο ἔχει γίνει πλέον ἡ ἔδρα καί το ὄργανο τοῦ θανάτου αὐτοῦ;» (Ρωμ 7, 23-24)

Την ασθένεια των ανθρωπίνων δυνάμεων και την πανουργία του διαβόλου έρχεται να αναπληρώσει η Χάρις του Θεού. Ο Ιησούς Χριστός, ως ενσαρκωμένος Υιός και Λόγος του Θεού, όχι μόνο άνοιξε τον δρόμο της επιστροφής στην «**κατά φύσιν**» παραδείσια ζωή, αλλά με τον λόγο, τη βιωτή και τα θεία Πάθη Του μας εξόπλισε με όπλα φωτός. Μας κάλεσε να ενωθούμε μαζί Του, υποσχόμενος αδιάλειπτη ενδυνάμωση και στήριξη στον αγώνα έναντι των ποικίλων μεθόδων του πονηρού.

Οι παροχές όμως αυτές δεν αρκούν. Απαιτείται η προετοιμασία και η δεκτικότητα του ανθρώπου, ώστε να τις ενσωματώσει στην ύπαρξή του, ανταποκρινόμενος στην άπειρη θεία φιλανθρωπία με την ολοκληρωτική πίστη του και με την απόφασή του να θέσει ως κέντρο της ύπαρξής του το πανάχρονο πρόσωπο του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, μιμούμενος την αγάπη Του.

Αυτά τα δύο -πίστη και αγάπη- είναι τα βασικά χαρακτηριστικά όλων ανεξαιρέτως των Αγίων της Εκκλησίας μας. Στα πρόσωπά τους συναντήθηκε η Θεία Χάρις με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός εκάστου εξ αυτών. Όσοι είναι οι Άγιοι, τόσοι είναι και οι δρόμοι που ανοίχτηκαν, προκειμένου να οδηγηθούν στην αγκαλιά του Θεού Πατέρα. Δρόμοι διαφορετικοί αλλά και θαυμαστά όμοιοι, καθώς, στη βιωτή των Αγίων κάθε εποχής, από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες μέχρι τις μέρες μας, οι αγαθές αλλοιώσεις που επιφέρει στις ψυχές η ορθόδοξη πνευματική ζωή, τους προσδίδει κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία αποκαλύπτουν την αυθεντική φύση όλων μας αλλά και τη μεγάλη ελπίδα πως, για τον κάθε άνθρωπο, η θέωση παραμένει ένας απολύτως εφικτός στόχος.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία μας έχει το μεγάλο προνόμιο να διαθέτει έναν μεγαλειώδη και αδαπάνητο πνευματικό πλούτο, ο οποίος πηγάζει από την αποθησαυρισμένη εμπειρία των αγώνων των Αγίων Της. Γλυκύτατο καρπό αυτής της σοφίας αποτελεί ο ιδιαίτερος λατρευτικός κύκλος προετοιμασίας ενόψει της Αγίας και Μεγάλης Εβδομάδος και της Αναστάσεως του Κυρίου, ο οποίος ξεκινά με την ιερή περίοδο του Τριωδίου.

1. ΤΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

Η ορθόδοξη λατρεία, με επίκεντρο την περίοδο του Τριωδίου, συνιστά μια βιωματική οδό προσέγγισης του μυστηρίου της Χάριτος και μετοχής στα υπερκόσμια δώρα της. Συγχρόνως, αναδεικνύεται σε πολύτιμη και αναντικατάστατη πηγή αυτογνωσίας. Η Εκκλησία δεν προσφέρεται μόνον ως χώρος εμπειρικής ενώσεως με τον Θεό, αλλά και ως πεδίο γνωριμίας με τον εσώτατο, τον αυθεντικό άνθρωπο. Όσο κανείς εισέρχεται στον γνόφο του μυστηρίου της Θείας Χάριτος, τόσο προσεγγίζει και το μυστήριο του ανθρώπου ως

«**εικόνας Θεού**»· το δημιούργημα κατοπτρίζεται και κατανοείται μέσω του Δημιουργού του. Η φανέρωση του τρόπου ενεργείας του Θεού αποκαλύπτει τις προδιαγραφές, τη σκοπιμότητα και τον έσχατο προορισμό του ανθρώπου, καθώς δεν νοείται αυθεντική ανθρωπογνωσία χωρίς θεογνωσία. Η εν Χριστώ αποκάλυψη του Θεού αποτελεί ταυτόχρονα αποκάλυψη του αληθινού ανθρώπου, φέρνοντας στο φως όλες τις πτυχές της αμαύρωσης και της αλλοτρίωσης που επέφερε η Πτώση.

Αποτελεί κοινό τόπο στη θεολογία των νηπτικών Πατέρων, αλλά και των συγχρόνων θεολόγων —συμπεριλαμβανομένου του π. Ιωάννη Ρωμανίδη, τον οποίο ιδιαιτέρως τιμά και προβάλλει ο Επίσκοπός σας, κ. Ιερόθεος— πως είναι αδύνατον να αντιληφθούμε τον ξεπεσμό της ανθρώπινης φύσης, εάν δεν αποκτήσουμε γνώση της προπρωτικής κατάστασης και των θείων προδιαγραφών της δημιουργίας μας. Κάθε απόπειρα αυτογνωσίας, αποκομμένη από την εμπειρική θεογνωσία, είναι μοιραίο να καταλήξει σε αδιέξοδες παρατηρήσεις ψυχολογικού τύπου· αυτές, στην καλύτερη περίπτωση, περιγράφουν αμυδρά την ψυχοπαθολογία, αδυνατούν όμως να ανακαινίσουν μια καταρρακωμένη ύπαρξη. Ελλοχεύει, μάλιστα, ένας μέγας κίνδυνος: εάν η αποκάλυψη του εσωτερικού ερέβους δεν συνοδευθεί από την πατρική θεία παρουσία, η οποία εμφυσά την ελπίδα της ανόρθωσης, ο άνθρωπος κινδυνεύει να βυθιστεί στην απελπισία και στη μοιρολατρική αποδοχή του αδιεξόδου του.

Αντίθετα, η εμπειρική θεογνωσία προσφέρει στην ποιμαντική πράξη τη δυνατότητα όχι μόνον να διαγιγνώσκει, αλλά και να επεμβαίνει θεραπευτικά. Μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας η ψυχοθεραπεία προσλαμβάνει μια βαθύτατη πνευματική διάσταση· μεταποιεί την πνευματική καθοδήγηση σε μέθοδο ικανή να οδηγήσει στην υπαρξιακή ίαση κάθε διχασμένης και πληγωμένης ψυχής, εκεί όπου οι λύσεις του κόσμου τούτου έχουν πλέον χρεοκοπήσει.

Ειδοποιός διαφορά μεταξύ της αποστασιοποιημένης ψυχολογίας και της ποιμαντικής μέριμνας είναι η ενατένιση της αυθεντικής ουσίας του ανθρώπου. Ο ορθόδοξος ποιμένας αναζητά τον ολοφώτεινο πυρήνα της ύπαρξης, έχοντας την απόλυτη βεβαιότητα πως ο φιλόanthropos Κύριος παραμένει ενθρονισμένος στο κέντρο της καρδιάς από τη στιγμή του θείου Βαπτίσματος. Γνωρίζοντας το «**κατά φύσιν**», είναι σε θέση να εντοπίσει το «**παρά φύσιν**». Επειδή, ακριβώς, γνωρίζει το αποκεκαλυμμένο Θείο Πρωτότυπο, μπορεί να συνδράμει ουσιαστικά στην αποκατάσταση της αμαυρωμένης εικόνας. Αυτή η αισιόδοξη, φιλόanthropη και ελπιδοφόρα αντιμετώπιση του κάθε ανθρώπου αποτελεί τον πυρήνα της ορθόδοξης ποιμαντικής. Παράλληλα όμως, η ορθόδοξη ψυχοθεραπεία αποτελεί και συνοδοιπορία. Μόνον η διαρκής πνευματική πρόοδος του ποιμένα τον καθιστά ικανό να διακρίνει εκ προσωπικής πείρας, με σαφήνεια, όλες τις πληγές που έχουν επιφέρει στην ανθρώπινη ψυχή τα πάθη και να αναζητήσει από κοινού με τον

ποιμενόμενο – θεραπευόμενο τα κατάλληλα πνευματικά ιάματα, με πρώτο και κύριο την αποκατάσταση της σχέσης με τον Χριστό.

Πολύτιμη πηγή αυτών των ιαμάτων συνιστά το Τριώδιο. Ταυτόχρονα, προσφέρεται ως μια μέθοδος σταδιακής κάθαρσης του νου, θεμελιωμένη στον Λόγο του Κυρίου και στην εμπειρία των Αγίων Του. Δεν μπορεί παρά να θαυμάσει κανείς τον τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία —τόσο λεπτό, διακριτικό, σοφό και συστηματικό— επιστρατεύει τα πνευματικά και λατρευτικά εργαλεία του Τριωδίου, προκειμένου να αποκαλύψει στον άνθρωπο τα υψηλά τείχη που τον χωρίζουν από τον Θεό· τείχη που ύψωσε η ανθρώπινη αποστασία και η αλαζονεία της φιλαυτίας μας.

1. Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

Το Τριώδιο δεν εξαντλείται σε μια λειτουργική περίοδο, συνιστά πνευματικό σχολείο αναμόρφωσης μέσω της μετανοίας, θεραπευτήριο της ψυχικής παθολογίας και πρωτογενή πηγή μιας αποτελεσματικής ποιμαντικής μεθόδου. Η μέθοδος αυτή εδράζεται στην αντιδιαστολή:

- Η πνευματική αλλοτρίωση τίθεται απέναντι στην αυθεντική πνευματικότητα.
- Η αδιέξοδη θρησκευτικότητα απέναντι στην καρδιακή συντριβή.
- Η τυραννική αυτοθέωση απέναντι στη λυτρωτική ταπείνωση.
- Η ατελής παλαιοδιαθηκική παιδαγωγία απέναντι στην καινοδιαθηκική υπαρξιακή ανασυγκρότηση.

Μέσα από αυτές τις συγκρούσεις, ο άνθρωπος καλείται να επιλέξει τον δρόμο της όντως Ζωής. Κατά την πρώτη Κυριακή, ο επηρμένος Φαρισαίος αντιδιαστέλλεται με τον συντετριμμένο Τελώνη. Κατά την δεύτερη, ο μετανοημένος υιός με τον σκληρόκαρδο αδελφό του. Κατά την τρίτη, ο άνθρωπος των έργων της αγάπης με τον νευρωτικό άνθρωπο της ατομικής θρησκευτικής κατοχύρωσης. Και κατά την τέταρτη Κυριακή της Τυρινής, ο θρησκευόμενος των τύπων και της επίδειξης με τον αναζητητή του επουράνιου Πατέρα και τον μιμητή της αγάπης Του.

Οι πρωταγωνιστές του Τριωδίου δεν αποτελούν ιστορικά πρόσωπα αλλά διαχρονικά σύμβολα, από τη μια, νοσηρής θρησκευτικότητας και από την άλλη, υγιούς πνευματικότητας. Οι αρνητικοί πρωταγωνιστές του Τριωδίου (ο Φαρισαίος, ο σκληρόκαρδος γιος, οι θρησκευόμενοι χωρίς αγάπη, οι ενάρετοι χωρίς έλεος) είναι σαφές πως βρίσκονται μακριά από τη συμφιλίωση με τον Θεό. Αντίθετα, οι θετικοί πρωταγωνιστές (ο Τελώνης, ο άσωτος υιός, οι άνθρωποι της αγάπης, οι κεκρυμμένοι και ελεήμονες), απολαμβάνουν τον χαρακτηρισμό που απέδωσε ο Χριστός στον Τελώνη, όπως αναφέρεται στον τελευταίο στίχο της παραβολής στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο: **«Αυτοί είναι οι δικαιωμένοι ενώπιον του Θεού»**.

Η έννοια του «δικαιωμένου» ή του «δικαίου» στα ευαγγελικά κείμενα δεν προσλαμβάνει νομικό χαρακτήρα· υποδηλώνει, ωστόσο, τη συμμόρφωση σε έναν ιδιότυπο πνευματικό νόμο. Τόσο οι αρνητικοί όσο και οι θετικοί πρωταγωνιστές του Τριωδίου μοιράζονται την ίδια επιθυμία: τη δικαίωση ενώπιον του Θεού. Η διαφορά τους έγκειται στην ποιότητα του «δικαίου» προς την οποία επιδιώκουν να εναρμονιστούν.

Οι μεν αναζητούν τη δικαίωση μέσω του παλαιοδιαθηκικού Νόμου, ενός συστήματος που εδράζεται σε μια σχέση συναλλαγής: ο άνθρωπος τηρεί τις διατάξεις και απαιτεί την εύνοια του Θεού ως οφειλή. Αντίθετα, οι θετικοί πρωταγωνιστές εκζητούν το δίκαιο της αγάπης και του θείου ελέους. Διαπιστώνοντας την ατέλειά τους, απαρνούνται κάθε έννοια αξιομισθίας και συντρίβονται από την απόσταση που χωρίζει τα πενιχρά έργα τους από την υπερεκχειλίζουσα αγάπη του Θεού. Κοινωνικά, βρίσκονται στο περιθώριο. Η κοινωνία της συμμόρφωσης, η κοινωνία του «φαίνεσθαι», τους περιφρονεί. Η αυτογνωσία, όμως, τους καθιστά αδιάφορους για την κρίση των ανθρώπων. Δεν αναζητούν να συντρίψουν τον ατελή προκειμένου να υπερασπιστούν τη δική του φαντασιακή τελειότητα. Δεν έχουν θέσει ως κριτή τους έναν νόμο αλλά την αγάπη και το έλεος ενός Προσώπου. Συντρίβονται, όχι από την επίγνωση μιας παρανομίας αλλά από την αναξιότητά τους να σταθούν απέναντι σε έναν Θεό, ο Οποίος, πέρα από κάθε έννοια ανθρώπινης δικαιοσύνης, ανοίγει την αγκαλιά Του να τους υποδεχθεί. Απολαμβάνουν αυτό που γνωρίζουν πως δεν αξίζουν, γεύονται μια γαλήνη και μια ειρήνη από δωρεά και όχι από επίδειξη υποτιθέμενων ηθικών κατορθωμάτων. Δικαιώνονται, όχι κατόπιν μιας επουράνιας δίκης, αλλά μέσω του πατρικού ελέους. Αισθάνονται να τους τυλίγει μια πατρική αγκαλιά και όχι να τους κατακρίνει μία άτεγκτη δικαστική έδρα.

Με αυτήν την έννοια λοιπόν, οι αρνητικοί πρωταγωνιστές της αξιομισθίας και της σκληροκαρδίας παραμένουν αδικαίωτοι, δηλαδή διαρκώς ελλιπείς, διαρκώς ένοχοι και τραγικά αξιολύπητοι, διότι είναι καταδικασμένοι να αναλώνονται σε μια προσπάθεια επίτευξης μιας τελειότητας, η οποία δεν είναι ποτέ εφικτή. Ο

απόστολος Παύλος το δηλώνει ξεκάθαρα:

«Δεν υπάρχει δίκαιος άνθρωπος, ούτε ένας. Δεν υπάρχει κανένας με σύνεση.

Δεν υπάρχει κανένας που να αναζητεί το Θεό. Όλοι απομακρύνθηκαν από το Θεό, όλοι εξαχρειώθηκαν. Κανένας, μα κανένας δεν κάνει το καλό».

«Γιατί, με τα έργα που επιβάλλει ο νόμος, κανένας δεν μπορεί να δικαιωθεί.

Το μόνο που καταφέρνει με τον νόμο είναι να συνειδητοποιήσει τη δύναμη της αμαρτίας». (Ρωμ. 3:10-12,20)

Αυτό ακριβώς είναι το δράμα του θρησκευτικού ανθρώπου: η διαρκής εμπλοκή σε μια αγωνία κατευνασμού μιας υποτιθέμενης θεϊκής οργής μέσω της τυπολατρίας. Πρόκειται για μια επίπονη αυτοεξέταση, η οποία καταλήγει στην οδυνηρή συνειδητοποίηση της πτώσης που επιφέρει η αμαρτία. Η τριετής δημόσια δράση του Κυρίου μας είχε έναν θεμελιώδη σκοπό: να μεταμορφώσει την εικόνα που είχαν οι άνθρωποι για τον Θεό, να αναβαθμίσει τις προοπτικές της σχέσης τους μαζί Του και να τους προσφέρει τη γεύση της γαλήνης ενός λησμονημένου παραδείσου —ενός τόπου και μιας κατάστασης αδιάλειπτης πατρικής μέριμνας και παροχής υπερκόσμιων δωρεών. Παρομοίως, το σύνολο του ιεραποστολικού έργου του Αποστόλου Παύλου περιστρεφόταν γύρω από έναν κεντρικό πυρήνα: την ανάδειξη της ανεπάρκειας του Νόμου ως μοναδικής πηγής δικαίωσης και τη διατράνωση της θείας φιλανθρωπίας. Μιας φιλανθρωπίας που βιώνεται μόνο όταν ο άνθρωπος εγκαταλείπεται με εμπιστοσύνη στο έλεος και την αγάπη του Θεού.

1. ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟ ΩΣ ΟΔΟΣ ΔΙΚΑΙΩΣΕΩΣ

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της Καινής Διαθήκης, οι αρνητικοί πρωταγωνιστές του Τριωδίου παραμένουν όντως αδικαίωτοι· φέρουν όμως ελαφρυντικά. Πρόκειται για πρόσωπα που γαλουχήθηκαν με τον Μωσαϊκό Νόμο και δεν αξιώθηκαν της αποκαλύψεως της Χάριτος, ώστε να ανέλθουν σε ανώτερη πνευματική κατάσταση. Ένας «πνευματικός συνήγορος» θα επικαλείτο την άγνοιά τους, αλλά και το φιλότιμο να φανούν συνεπείς στις παρακαταθήκες των προπατόρων τους.

Εμείς, όμως, ανήκουμε πλέον στη γενεά της Καινής Διαθήκης. Ως εκ τούτου, δεν νομιμοποιούμαστε να στερούμε από τον εαυτό μας —αλλά και από όσους μας εμπιστεύονται ως πνευματικούς οδηγούς— την απόλαυση της ελευθερίας και της δικαίωσης που χαρίζει η αυθεντική βιβλική και πατερική εν Χριστώ ζωή.

Ο εγκλωβισμός μας σε παλαιοδιαθηκικές νοοτροπίες ακυρώνει την ίδια τη σκοπιμότητα της θυσίας του Θεανθρώπου. Η προσκόλληση σε μια ανταλλακτική θρησκευτικότητα μας κατατάσσει αυτομάτως στους πολέμιους της παύλειας θεολογίας· η δε εμμονή σε μία εσωστρεφή αυτοδικαίωση καθιστά την πίστη μας κενή περιεχομένου, υποβιβάζοντάς την σε μια απλή νοητική αποδοχή θεωρητικών διδασκαλιών. Θα αποτελούσε τραγική αστοχία να παραμείνουμε εκεί, καθώς είμαστε πλέον σε θέση να προσλάβουμε τον Νόμο της Πρώτης Διαθήκης ως μέσον παιδαγωγίας και ταπείνωσης, και όχι ως έσχατο σκοπό. Το σώμα της Εκκλησίας, αλλά και ο καθένας από εμάς ως μέλος του, καλούμαστε να γεφυρώσουμε την αντιδιαστολή που προανέφερα.

Ο ηθικός νόμος της Παλαιάς Διαθήκης διατηρεί την αξία του ως πλαίσιο βιωτής, αναγνωρίζουμε όμως την αδυναμία μας να τον τηρήσουμε επακριβώς, όσο και τον κίνδυνο να περιοριστούμε σε μια στείρα εξωτερική συμμόρφωση προς αυτόν. Αγωνιζόμαστε στον δρόμο των αρετών, γνωρίζοντας πως αυτές δεν αποσκοπούν στη φιλοτέχνηση ενός «ευσεβοφανούς προσωπείου» προς έπαινο των ανθρώπων, αλλά στην κάθαρση της καρδιάς. Ακόμη όμως και όταν η κάθαρση αυτή αποδίδει καρπούς, βρισκόμαστε, μόλις, στο κατώφλι της πνευματικής ζωής· ακολουθεί ο φωτισμός του νου και, τελικά, η δωρεά της θεώσεως.

Κατά συνέπεια, δεν σχετικοποιούνται τα ηθικά πρότυπα· αποδομείται η αλαζονεία της αξιομισθίας. Δεν αμφισβητούνται οι εντολές· ακυρώνονται ως αυτοσκοπός. Δεν υποτιμάται ο ηθικός βίος· υπερβαίνεται και, από έσχατος προορισμός της παλαιοδιαθηκικής νοοτροπίας, καθίσταται ενδιάμεσο στάδιο προς την εσωτερική αναγέννηση και την εν Χριστώ ένωση.

Ιδού, λοιπόν, η θαυμαστή σύνθεση της ορθόδοξης πνευματικής ζωής. Ιδού η ορθή τοποθέτηση της ασκήσεως. Ιδού η πλήρης αποκάλυψη του προορισμού του ανθρώπου. Ιδού, όμως, και η ευθύνη που αναλαμβάνουμε ως πνευματικοί οδηγοί ψυχών που αναζητούν νόημα και διέξοδο σε έναν κόσμο βυθισμένο στον φανατισμό, την επιδειξιμανία και τη σύγχυση των προτεραιοτήτων. Ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος διατυπώνει με σαφήνεια τους τρεις βαθμούς στην κλίμακα της πνευματικής ζωής. Ομιλεί αρχικά για το στάδιο του φόβου, που ωθεί τον άνθρωπο στη συμμόρφωση προς τον θείο νόμο υπό την απειλή της κολάσεως. Ακολουθεί η αξιομισθία, η προσμονή δηλαδή της ανταμοιβής του Παραδείσου. Υπάρχει, όμως, και το ανώτατο στάδιο: το ένθεο φιλότιμο, η διαρκής μετάνοια και η ακατάπαυστη δοξολογία. Σε αυτό το τρίτο επίπεδο, η ύπαρξη αναγεννάται, ο μεταμορφωμένος

πλέον άνθρωπος δεν τηρεί απλώς τον νόμο του Θεού, αλλά, ως σταδιακά θεούμενος, οδηγείται στην οργανική ανακαίνιση της υπάρξεως και, κατ' επέκταση, του ήθους του.

1. Η ΠΟΙΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

Η ορθόδοξη ποιμαντική έχει διαρκώς υπόψη της πως τα τρία αυτά στάδια δεν αφορούν απλώς ιστορικές περιόδους της παγκόσμιας πνευματικότητας, αλλά στάδια ωρίμανσης του κάθε ανθρώπου. Ο φόβος, η προσδοκία της ανταμοιβής και, τελικά, η υπαρξιακή ανταπόκριση στο θείο έλεος —ως κορυφαίο κίνητρο του αληθούς εξανθρωπισμού— συνθέτουν το ταξίδι που καλείται να διανύσει κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Ο μεγάλος κίνδυνος δεν έγκειται στην ίδια την εξέλιξη μέσω αυτών των σταδίων, αλλά στον εγκλωβισμό στα ατελέστερα και στη στέρση των τελείων. Με άλλα λόγια, σκοπός της πνευματικής καθοδήγησης είναι η διαρκής υπενθύμιση της ανάγκης για υπέρβαση και άνοδο.

Ποιανού πράγματος, όμως, υπέρβαση και άνοδο προς πού;

- Υπέρβαση του επηρμένου και κριτή των πάντων Φαρισαίου —που όλοι κρύβουμε μέσα μας— και άνοδο στο επίπεδο της ταπείνωσης του Τελώνη.
- Υπέρβαση του νομοταγούς αλλά σκληρόκαρδου αδελφού —που όλοι κρύβουμε μέσα μας— και άνοδο στο επίπεδο της μετάνοιας του Ασώτου.
- Υπέρβαση του «θρησκευτικού» ανθρώπου, που εξαντλείται σε στείρους στοχασμούς και τυπικές διατάξεις, και άνοδο στο επίπεδο της συντετριμμένης καρδιάς και του αγαπητικού ανοίγματος προς τον πλησίον.
- Υπέρβαση του διψασμένου για έπαινο εαυτού, που επιδεικνύει δήθεν πνευματικά κατορθώματα, και άνοδο στο μέτρο του δικαιωμένου ανθρώπου· εκείνου που γνωρίζει πως είναι ήδη αποδεκτός στην πατρική αγκαλιά και έχει ανακαλύψει το αληθές νόημα της άσκησης, της νηστείας και της προσευχής.

Ο έμπειρος πνευματικός γνωρίζει καλά το άγχος και την αγωνία των ανθρώπων που καταφεύγουν στο πετραχήλι του. Είναι σε θέση να διακρίνει τον άνθρωπο της παλαιοδιαθηκικής πνευματικής βαθμίδας:

Εκείνον που επιδιώκει μια συναλλαγή έργων με την εύνοια του Θεού.

Εκείνον που διψά για κοσμική επιδοκιμασία, προκειμένου να τρέψει έναν ναρκισσισμό προκαλυμμένο με ευσέβεια.

Τον άνθρωπο που βιώνει τον πνευματικό αγώνα ως επαχθές φορτίο, το οποίο υπομένει μόνο και μόνο για να κατευνάσει τον φόβο της φθοράς και του θανάτου.

Εκείνον που αναζητά να «κατασπαράξει» τον λιγότερο αγωνιστή ή τον λιγότερο ευσεβή, επιχειρώντας να αναπληρώσει τη δική του εσωτερική μετριότητα μέσω της κατάκρισης.

Τον άνθρωπο που αναζητά τον Θεό σε υψιπετείς δεήσεις, την ώρα που οι ζωντανές εικόνες του Θεού δίπλα του παραμένουν ξένες ή ακόμα και απεχθείς.

Πρόκειται, τελικά, για τον άνθρωπο που φοβάται· που έχει λησμονήσει να χαίρεται, που αγνοεί τη γαλήνη και την ελευθερία, και που δεν έμαθε ποτέ πώς να αγαπά και να αγαπάται. Είναι αυτός ο άνθρωπος που ποθεί να ακούσει τον Θεό, μέσα από τα λόγια του γέροντα Πορφύριου, να του λείει:

«Σας έχω φίλους βρε! Δεν βαστάω την κόλαση στα χέρια μου, δεν σας φοβερίζω. Σας αγαπάω. Σας θέλω να χαίρεστε με μένα τη ζωή».

Ο κάθε Χριστιανός δικαιούται να μάθει ότι, από τη μεριά του Θεού είναι ήδη δικαιωμένος, ήδη σεσωσμένος, ήδη χαριτωμένος, ήδη αποδεκτός. Ότι καμία απειλή και καμία αμοιβή δεν είναι ισχυρότερη από την απέραντη χαρά της ατένισης του προσώπου του Χριστού. Ότι το χάσμα που αισθανόμαστε να μας χωρίζει από τον Θεό μπορεί να γεφυρωθεί σε μια στιγμή με τον λόγο του Τελώνη: **«Ο Θεός ίλασθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ»**

Λέμε συχνά πως ο λαός μας είναι ακατήχητος, περιορίζοντας συνήθως τον χαρακτηρισμό αυτό στην ελλιπή γνώση των δογμάτων. Η μέγιστη, όμως, θεολογική και πνευματική άγνοια αφορά τον τρόπο με τον οποίο μας αποκαλύφθηκε ο Θεός και το είδος της σχέσης που επιθυμεί να συνάψει μαζί μας. Καμία πνευματική ωφέλεια δεν πρόκειται να προκύψει από μια ρηχή, διανοητική θεολογική κατάρτιση, αν αυτή στερείται τη βαθιά εμπειρική γνώση της αγάπης και του θείου ελέους —εκείνου που «καταδιώκει» τον άνθρωπο πάσας τας ημέρας της ζωής του. Αυτός ακριβώς είναι ο ύψιστος πνευματικός στόχος της ορθόδοξης λατρείας και, ειδικότερα, της περιόδου του Τριωδίου την οποία διανύουμε.

Όλος ο σκοπός του Τριωδίου συμβολίζεται από τις κινήσεις των χεριών του Τελώνη, όπως αυτές αποτυπώνονται στην εικονογραφία της παραβολής: Το ένα χέρι χτυπά το στήθος. Η πράξη αυτή, πανανθρώπινη έκφραση οδύνης, αποκτά στην πνευματική ζωή μια επιπλέον διάσταση: τον πόθο του αγωνιστή να θραύσει την «πέτρινη καρδιά» του και να τη μεταβάλει σε πυρήνα αγάπης και ενσυναίσθησης για τον πόνο του πλησίον. Αυτή είναι η συντετριμμένη καρδιά που άδειασε από την έπαρση, εκθρόνισε το είδωλο της ψευδούς τελειότητας και εγκατέστησε στο κέντρο της τον μοναδικό «Φίλο» και Πατέρα· τον Μακρόθυμο και Πολυέλεο

Χριστό. Υπάρχει, όμως, και το άλλο χέρι, σε στάση δεήσεως. Πολλοί εκλαμβάνουν την ανεστραμμένη προς τον ουρανό παλάμη απλώς ως σχήμα προσευχής. Στην πραγματικότητα, έχει μια βαθύτερη διάσταση: είναι η προσφορά του «άδειου χεριού»· ενός χεριού κενού από έργα και πνευματικά κατορθώματα. Είναι η χειρονομία που εικονοποιεί τη φωνή του:

«Κύριε δεσ! Άδεια είναι τα χέρια μου από κάθε καλό έργο. Δεν δικαιούμαι τίποτε, γιατί τίποτε άξιο λόγου δεν έπραξα. Άδεια χέρια καταθέτω στην αγάπη σου.

Ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας, ἐλέησόν με».

Είναι η ίδια φωνή που συγκλόνισε και τον Ντοστογιέφσκι στο έργο του **«Έγκλημα και Τιμωρία»**. Εκεί, ο άθλιος Μαρμελάντοφ —ο μέθυσος και υπαίτιος της εξαθλίωσης της ίδιας του της κόρης— μεταβάλλεται μέσα από ένα ξέσπασμα σε μετανοημένο ληστή. Βλέπει μπροστά του, σαν σε όραμα, την Τελική Κρίση, ωσάν να παρίστατο ως μάρτυρας στην παραβολή της Μελλούσης Κρίσεως, την οποία η Εκκλησία μας προβάλλει την τρίτη Κυριακή του Τριωδίου:

«...Και τότε ο Χριστός θα μας πει:

-Ελάτε και εσείς. Όλοι εσείς. Εσείς οι μέθυσοι, εσείς οι αδύνατοι, εσείς οι ακόλαστοι...

Και θα μας πει:

-Όντα άθλια, γίνετε σύμμορφοι με την εικόνα του θηρίου και έχετε την σφραγίδα του στο μέτωπο σας... Ελάτε όμως κι εσείς!

Τότε οι δίκαιοι θα διαμαρτυρηθούν και οι φρόνιμοι θα απορήσουν...

-Μα Κύριε πώς τους δέχεσαι;

-Και ο Χριστός θα πει:

-Εάν τους δέχομαι , κύριοι δίκαιοι, εάν τους δέχομαι, κύριοι σώφρονες, το κάνω διότι κανένας από αυτούς δεν έκρινε τον εαυτό του άξιο...

Και θα μας απλώσει τα χέρια Του, θα μας ανοίξει την αγκαλιά Του, κι εμείς θα πέσουμε στα πόδια Του και θα τα καταλάβουμε όλα! Ναι, τότε, θα τα καταλάβουμε όλα! Α! Ελθέτω Κύριε η Βασιλεία σου!»

Αυτή η κραυγή της μετανοίας αποτελεί τον έσχατο προορισμό κάθε ορθόδοξης ποιμαντικής. Ας αξιωθούμε, ποιμένες και ποιμαινόμενοι, να βρεθούμε μαζί στην αγκαλιά Του και να την αναπέμψουμε με όλο τον πόθο και τη λατρεία που μπορεί να χωρέσει η ανθρώπινη ψυχή.

***** Το ως άνω κείμενο αποτελεί Εισήγηση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Δαμασκηνού, κατά την Ιερατική Σύναξη της Ιεράς Μητροπόλεως Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, την Πέμπτη 19 Φεβρουαρίου 2026.**